

บทที่ 3

ประเภทของวรรณกรรมกฎหมายไทย

คัมภีร์กฎหมาย แบ่งเป็น กฎหมายแผ่นดิน และกฎหมายท้องถิ่น

กฎหมายแผ่นดิน ได้แก่

¹ รัฐธรรมนูญ คือ กฎหมายสูงสุดของประเทศ เป็นกฎหมายที่ว่าด้วยอำนาจอธิปไตย และความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจนั้น ๆ ต่อกันและกัน ระบุถึงระบอบการปกครอง ฐานะและพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ สิทธิ เสรีภาพและหน้าที่ของราษฎร แนวนโยบายการบริหารประเทศของรัฐ อำนาจและการใช้อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ²

ประมวลกฎหมาย คือ กฎหมายที่มีบัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษร และได้รวบรวมบทบัญญัติที่กล่าวถึงเรื่องเดียวกัน แต่กระจัดกระจายอยู่หลายแห่ง นำมาเรียงเป็นหมวดหมู่ไว้ใน

¹ รัฐธรรมนูญของไทยตั้งแต่ฉบับแรกจนฉบับปัจจุบันได้แก่:

พระราชบัญญัติธรรมนูญปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม (พุทธศักราช 2475)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พุทธศักราช 2489)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2490

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2492

ประกาศพระบรมราชโองการให้ใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2494

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2495 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2495

ประกาศเรื่องการใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2502

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2511

² หยุด แสงอุทัย, หลักรัฐธรรมนูญทั่วไป (พิมพ์ครั้งที่ 5 ; พระนคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2507), หน้า 8.

ฉบับเดียวกัน¹ โดยใคร่ยกทรงจัดเป็นระบบขึ้นใหม่ และแบ่งเป็นหมวดหมู่เรียบร้อย มีการกล่าวข้อความอ้างอิงซึ่งกันและกัน² เช่น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประมวลกฎหมายแพ่ง-และพาณิชย์ ประมวลกฎหมายที่ดิน และประมวลรัษฎากร เป็นต้น

ในการใช้ประมวลกฎหมายต้องมีร่างพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายนั้นอีกฉบับหนึ่ง เพื่อแจ้งเหตุผลในการตรากฎหมาย และกำหนดวันที่ให้ใช้ประมวลกฎหมายนั้น³

พระราชบัญญัติ คือ กฎหมายที่ฝ่ายนิติบัญญัติตราขึ้นใช้บังคับในราชอาณาจักรตามปกติ เป็นกฎหมายที่มีบัญญัติขึ้นไว้เฉพาะเรื่อง ร่างพระราชบัญญัติจะตราขึ้นเป็นกฎหมายได้ก็โดยคำแนะนำยินยอมของรัฐสภา เมื่อรัฐสภาเห็นชอบแล้ว นายกรัฐมนตรีนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย และเมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ใช้บังคับเป็นกฎหมายได้ หากพระมหากษัตริย์ไม่ทรงเห็นชอบด้วยก็พระราชทานคืนมายังรัฐสภา หรือมิได้พระราชทานคืนมาภายในเก้าสิบวัน รัฐสภาจะต้องปรึกษาร่างพระราชบัญญัตินั้นใหม่ หากลงมติยืนยันตามเดิม นายกรัฐมนตรีนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายอีกครั้งหนึ่ง เมื่อพระมหากษัตริย์มิได้ทรงลงพระปรมาภิไธยภายในสามสิบวันก็ประกาศในราชกิจจานุเบกษาใช้บังคับเป็นกฎหมายได้

ตัวอย่างพระราชบัญญัติ เช่น

พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2502

พระราชบัญญัติการค้ำช่าว พ.ศ. 2489

พระราชบัญญัติการชลประทานราษฎร์ พ.ศ. 2482

พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย (ฉบับที่ 9) พ.ศ. 2493

¹ พิชญ์ รพินทร์, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป (พระนคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), 2508, หน้า 4.

² หยุต แสงอุทัย, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป (พิมพ์ครั้งที่ 2; พระนคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คณะนิติศาสตร์, 2513), หน้า 86.

³ พิชญ์ รพินทร์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 67.

พระราชบัญญัติการประมง (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2496

พระราชกำหนด คือ กฎหมายซึ่งฝ่ายบริหารนำออกใช้ในกรณีที่มีเหตุฉุกเฉิน มีความจำเป็นรีบด่วนในอันที่จะรักษาความปลอดภัยสาธารณะ หรือป้องกันภัยพิบัติสาธารณะและไม่สามารถจะเรียกประชุมรัฐสภาได้ทันเวลาที่ หรือเมื่อกรณีดังกล่าวนี้เกิดขึ้นระหว่างสภาผู้แทนราษฎร พระมหากษัตริย์จะทรงตราพระราชกำหนดให้ไว้บังคับ ดังเช่นพระราชบัญญัติได้ ในการประชุมคราวต่อไปให้เสนอพระราชกำหนดนั้นต่อรัฐสภาทันที ถ้ารัฐสภาอนุมัติพระราชกำหนดนั้นมีผลเป็นพระราชบัญญัติต่อไป ถ้ารัฐสภาไม่อนุมัติพระราชกำหนดนั้นเป็นอันตกไป ทั้งนี้ไม่มีผลต่อกิจการที่เป็นไประหว่างที่ตราพระราชกำหนดนั้น คำอนุมัติหรือไม่อนุมัติให้ทำเป็นพระราชบัญญัติ

ในระหว่างสมัยประชุม ถ้ามีความจำเป็นต้องมีกฎหมายเกี่ยวกับภาษีอากรหรือเงินตราซึ่งจะต้องได้รับการพิจารณาโดยด่วนและลับเพื่อรักษาประโยชน์ของแผ่นดิน พระมหากษัตริย์จะทรงตราพระราชกำหนดให้ไว้บังคับดังเช่นพระราชบัญญัติได้ พระราชกำหนดนี้ต้องนำเสนอรัฐสภาภายในสองวันนับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษา

ตัวอย่าง

พระราชกำหนดกำหนดเขตหวงห้ามคนต่างดาว พ.ศ.2484

พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาทหาร พ.ศ.2486

พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร พ.ศ.2501

พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติม พ.ร.บ.เงินตราในภาวะฉุกเฉิน พ.ศ.2484,
พ.ศ.2486

พระราชกำหนดจัดตั้งตรวจพิเศษเพื่อพิจารณาพิพากษาคดีความผิดฐานชบถภายนอกพระราชอาณาจักร พ.ศ. 2483.

พระราชกฤษฎีกา เป็นกฎหมายที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามความในพระราชบัญญัติเป็นการกำหนดรายละเอียดเฉพาะเรื่องในพระราชบัญญัติ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระ

¹รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2511, ม.146, 147.

ราชอาณาจักรในการตราพระราชกฤษฎีกาโดยไม่ขัดต่อกฎหมาย¹ พระราชกฤษฎีกาจึงต้องมีข้อความไม่ขัดแย้งกับรัฐธรรมนูญ หรือ ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร หรือพระราชบัญญัติ พระราชกำหนดใด ๆ และต้องอยู่ในขอบเขตของพระราชบัญญัติหรือพระราชกำหนดที่ให้อำนาจนั้น.

ตัวอย่าง

พระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษ พ.ศ. 2500

พระราชกฤษฎีกาวางระเบียบการปฏิบัติของคนต่างด้าวเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2485

พระราชกฤษฎีกาวาดวงการจ่ายเงินเดือน เงินปี บำเหน็จ บำนาญ และเงินคืนในลักษณะเดียวกัน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2506

พระราชกฤษฎีกายุบสภานุแทนราษฎร พ.ศ. 2481

พระราชกฤษฎีการะบุนางชำนัญพิเศษ พ.ศ. 2504

กฎกระทรวง คือ กฎหมายซึ่งรัฐมนตรีเจ้ากระทรวงได้ตราขึ้นโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติเพื่อวางระเบียบปฏิบัติให้รัดกุมเป็นไปตามพระราชบัญญัตินั้น² คือ พระราชบัญญัติ พระราชกำหนดหรือพระบรมราชโองการให้ใช้บังคับ ดังเช่น พระราชบัญญัติได้กำหนดหลักเกณฑ์ใหญ่ ๆ ไว้และให้ออกกฎกระทรวงกำหนดรายละเอียดต่อไป (ถ้าเป็นเรื่องสำคัญออกเป็นพระราชกฤษฎีกา หากมีความสำคัญในระดับรองลงมาก็ออกเป็นกฎกระทรวง)³ ฉะนั้นกฎกระทรวงจะมีข้อความแย้งหรือขัดกับรัฐธรรมนูญ หรือธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร หรือกฎหมายใด ๆ ไม่ได้.

ตัวอย่าง

กฎกระทรวงกลาโหมออกตามความใน พ.ร.บ.ป้องกันภัยทางอากาศ พุทธ -

¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2511. ม.153.

² ประสาร ทองภักดี และคนอื่น ๆ, แนวสอนวิชาความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย

ทั่วไป (พระนคร: โรงพิมพ์โรงเรียนนายรอยพระจุลจอมเกล้า, 2506), หน้า 60.

³ หยัค แสงอุทัย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 78.

ศักราช 2486 (ฉบับที่ 3 - 6)

กฎกระทรวงการคลัง ฉบับที่ 89 (พ.ศ.2496) ออกตามความในประมวลรัษฎากรว่าด้วยภาษีการค้า.

กฎกระทรวงเกษตร (พ.ศ.2480) ออกตามความใน พ.ร.บ.ป่าไม้ พุทธศักราช 2484 (ฉบับที่ 7) ว่าด้วยการแผ้วถางป่า

กฎกระทรวงคมนาคม (พ.ศ.2492) ออกตามความใน พ.ร.บ.การเดินเรือในน่านน้ำไทย แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2477 (ฉบับที่ 2) ว่าด้วยการนำร่อง (ฉบับที่ 11)

กฎกระทรวงสาธารณสุข ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2506) ออกตามความใน พ.ร.บ.ควบคุมคุณภาพอาหาร พ.ศ. 2484.

พระบรมราชโองการ เป็นเรื่องซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงประกาศแก่ราษฎรในเรื่องราวและเหตุการณ์พิเศษเฉพาะเรื่องเฉพาะราย¹ มีพระบรมราชโองการและผู้รับสนองพระบรมราชโองการ ประกาศลงในหนังสือราชกิจจานุเบกษาแผนกกฎหมาย เช่น ประกาศพระบรมราชโองการให้ปฏิบัติตามความเป็นกลาง พ.ศ.2482² ประกาศขยายสนธิสัญญาการพาณิชย์และการเดินเรือระหว่างประเทศไทยกับอังกฤษ³ ประกาศเรื่องแผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ⁴ ประกาศเลิกใช้กฎอัยการศึก⁵ ประกาศให้ใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย⁶ ประกาศตั้งนายกรัฐมนตรี⁷ เป็นต้น.

ในยามที่มีสถานะสงครามหรือภาวะคับขันถึงขนาดอันอาจเป็นภัยต่อความมั่นคงแห่ง

¹ สุนทรพิพิธ, พระยา, หัวข้อบททวนกฎหมายปกครอง (พระนคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง, ม.ป.ป.), หน้า 80.

² ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 56 พ.ศ.2486 (แผนกกฎหมาย) หน้า 847.

³ เรื่องเดียวกัน, เล่มเดียวกัน, หน้า 829.

⁴ เรื่องเดิม, เล่ม 77 พ.ศ.2503 (แผนกกฎหมาย) ตอนที่ 85, หน้า 1-83.

⁵ เรื่องเดิม, เล่ม 68 พ.ศ.2494 (แผนกกฎหมาย) ฉบับพิเศษ ตอนที่ 56, หน้า 1.

⁶ เรื่องเดิม, เล่มเดิม ตอนที่ 73, หน้า 1 - 4.

⁷ เรื่องเดิม, เล่มเดิม ตอนที่ 74, หน้า 7 - 8.

ราชอาณาจักรและการใช้อำนาจนิติบัญญัติทางรัฐสภาตามปกติอาจขัดข้องหรือไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ คณะรัฐมนตรี รัฐสภาจะมีมติให้พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจนิติบัญญัติทางคณะรัฐมนตรีโดยประกาศพระบรมราชโองการให้ใช้บังคับดังเช่นพระราชบัญญัติก็ได้ มติดังกล่าว รัฐสภาจะมีมติเลิกเสียเมื่อไรก็ได้หรือหากสถานะสงครามหรือภาวะคับขันเกิดขึ้นระหว่างสภาผู้แทนราษฎรหรือไม่สามารถเรียกประชุมรัฐสภาได้ทันเวลาที่ พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจนิติบัญญัติทางคณะรัฐมนตรี โดยประกาศพระบรมราชโองการให้ใช้บังคับดังเช่นพระราชบัญญัติ¹

ประกาศของทางราชการ แยกออกเป็นสองประเภท คือ ประกาศที่ใช้เป็นกฎหมาย กับประกาศทั่วไป.

ประกาศที่ใช้เป็นกฎหมาย ออกโดยสำนักนายกรัฐมนตรีและกระทรวงต่าง ๆ ออกตามความในพระราชบัญญัติ ประกาศในหนังสือราชกิจจานุเบกษาแผนกกฎหมายและมีผลใช้บังคับเป็นกฎหมาย ลักษณะของประกาศที่ใช้เป็นกฎหมายนี้ แจงถึงหน่วยที่ออกประกาศเรื่องทีประกาศ อาจถึงพระราชบัญญัติ แล้วจึงดำเนินข้อความ ลงชื่อนายกรัฐมนตรี ถ้าออกโดยสำนักนายกรัฐมนตรีและลงชื่อรัฐมนตรีเจ้าสังกัด ถ้าออกโดยกระทรวง เช่น ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องการแบ่งส่วนราชการ¹ (อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการสำนักนายกรัฐมนตรี พ.ศ.2502)² ประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เรื่องห้ามมิให้เก็บฟองเตาทะเลและฟองกระในหาดทุกแห่งเว้นแต่ผู้ได้รับอนุญาต (อาศัยความในมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติอากรค่าน้ำ แก๊สเพิ่มเติม พุทธศักราช 2472 และมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติโอนอำนาจและหน้าที่เกี่ยวกับราชการกรมเกษตรและการประมง กรมชลประทาน กรมที่ดิน กรมโลหกิจ กรมป่าไม้ และกรมสหกรณ์ พุทธศักราช 2478)³

ประกาศทั่วไป ออกโดยหน่วยราชการต่าง ๆ ตั้งแต่ สำนักนายกรัฐมนตรี

¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2501, ม.176.

² ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 77 พ.ศ. 2503 (แผนกกฎหมาย) ตอนที่ 61 ฉบับพิเศษ, หน้า 3.

³ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 56 พ.ศ. 2482 (แผนกกฎหมาย), หน้า 871-872.

กระทรวงและกรมต่าง ๆ เทศบาล สุขาภิบาล ศาล ธนาคารแห่งประเทศไทย ธนาคารออม-
สิน เป็นต้น เป็นการประกาศให้ทราบแต่ไม่ใช่เป็นกฎหมาย ลงในหนังสือราชกิจจานุเบกษา
แผนกราชกิจจา อาจถึงพระราชบัญญัติ ประมวลกฎหมาย ประกาศ หรือไม่อาจถึงบทกฎหมาย
ใด ๆ แล้วแต่กรณี เช่น ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องกำหนดคาบเวลาเจ้าน้ำของการ
สำมะโนอุตสาหกรรม พ.ศ. 2507¹ ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ถอนประกาศป้อง-
กันอหิวาตกโรคจากเมืองกัวลาแลมเปอร์ ประเทศสหพันธรัฐมาเลเซีย² ประกาศกรมศิลปากร
เรื่องขึ้นทะเบียนโบราณสถาน³ ประกาศเทศบาลตำบลหัวหิน เรื่องให้ผู้รับประเมินซึ่งมีกรรม
สิทธิ์ในทรัพย์สินที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ยื่นขอเสียภาษีโรงเรือน
ประจำปี พ.ศ. 2507 ไปปรับแบบพิมพ์และกรอกรายการในแบบพิมพ์ขอถอนพนักงานเจ้าหน้าที่⁴
ประกาศสุขาภิบาลหนองแสง เรื่องให้ผู้รับประเมินซึ่งมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ตั้งอยู่ในเขตสุขา-
ภิบาลหนองแสง จังหวัดมหาสารคาม ยื่นขอเสียภาษีโรงเรือนประจำปี พ.ศ. 2507 ไปปรับ
แบบพิมพ์และกรอกรายการในแบบพิมพ์ขอถอนพนักงานเจ้าหน้าที่⁵ ประกาศศาล เรื่องคำสั่งให้
เป็นคนสาปสูญ⁶

ราชกิจจานุเบกษา เป็นหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ของทางราชการ บรรดาพระราช
บัญญัติ พระราชกฤษฎีกา พระราชกำหนด กฎและระเบียบข้อบังคับต่างๆ จะใช้บังคับได้ต่อเมื่อได้
ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว และเมื่อประกาศแล้วถือว่าประชาชนทุกคนต้องทราบ และ
ต้องถือปฏิบัติ.

¹ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 81 พ.ศ. 2507 (แผนกราชกิจจา) ตอนที่ 2, หน้า 3.

² เรื่องเดียวกัน, เล่มเดียวกัน ตอนที่ 25, หน้า 765.

³ เรื่องเดิม, หน้า 764.

⁴ เรื่องเดิม, ตอนที่ 22, หน้า 522.

⁵ เรื่องเดิม, หน้า 523.

⁶ เรื่องเดิม, ตอนที่ 2, หน้า 32.

ราชกิจจานุเบกษาเริ่มออกครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2401 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กำหนดออกทุกปีก็ออกได้เพียงปีเดียวก็เลิกไป มาออกใหม่เมื่อ พ.ศ. 2417 สมัยรัชกาลที่ 5 กำหนดออกทุกวันพระ² เริ่มเล่มที่ 1 จนถึงเล่มที่ 5 ก็เลิกไป อีกครั้งใน พ.ศ. 2422 มาออกเล่มที่ 6 ในปี 2432 ออกเดือนละสี่ครั้ง (คำบอกรับแปดบาทต่อปี ถาสงควายเพิ่มเงินอีกกึ่งตำลึง)³ มีติดต่อมาจนทุกวันนี้

ในปลายสมัยรัชกาลที่ 5 พ.ศ. 2456 ได้เริ่มแยกลำดับเลขหน้าสำหรับแผนก กฤษฎีกาและแผนกราชกิจจา (แผนกสามัญ) ออกจากกัน คั้งนั้นตั้งแต่เล่ม 26 เป็นต้นมา ราชกิจจานุเบกษาจึงแบ่งออกเป็นสองแผนก คือ แผนกกฤษฎีกาประกอบด้วย พระราชบัญญัติ พระราชกำหนด พระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง เทศบัญญัติ รวมทั้งประกาศและระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ที่ถือเป็นกฎหมาย ส่วนแผนกราชกิจจาประกอบด้วยประกาศโดยทั่ว ๆ ไป คำสั่ง แจ้ง ความ รวมทั้งข่าวในพระราชสำนัก ข่าวสำคัญทางราชการ และบันทึกการประชุมสภา

การจัดพิมพ์เดิม พิมพ์ ณ โรงพิมพ์หลวงในพระบรมมหาราชวัง⁴ ปัจจุบันหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดพิมพ์ราชกิจจานุเบกษา คือ แผนกราชกิจจานุเบกษา กองประกาศิต สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีทำเนียบรัฐบาล ออกเป็นรายสัปดาห์ทุกวันอังคาร ในระหว่างสัปดาห์ถ้ามีเรื่องด่วนก็ออกเพิ่มเป็นฉบับพิเศษ.

การบอกรับ บอกรับพร้อมทั้งชำระเงินล่วงหน้าภายในเดือนพฤศจิกายน คำบอกรับชุดละ 60 บาทต่อปี.

เครื่องช่วยคนกฎหมายที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ได้แก่ สารบัญประจำปีของราชกิจจานุเบกษา สารบัญกฎหมายซึ่งกรมอัยการจัดทำ สารบัญคดีกฎหมายไทยซึ่งรวบรวม

¹ ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2394-2404 (ธนบุรี: โรงพิมพ์คำทรงธรรม, 2501), หน้า 220.

² ราชกิจจานุเบกษา, ฉ.1 (พระนคร: โรงพิมพ์พระบรมมหาราชวัง, 2417), หน้า 1.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 2.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 1.

รวมโดยเสถียร วิชยลักษณ์ และครุชนิราชกิจจานุเบกษาซึ่งรวบรวมโดยห้องสมุดมหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์

รายงานการประชุมร่างกฎหมาย

ร่างกฎหมายประเภทที่สำคัญได้แก่ พระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา และกฎกระทรวง
สมควรแยกพิจารณาร่างกฎหมายออกตามรูปของกฎหมายที่ใดกล่าวมาแล้ว

สมควรกล่าว ณ ที่นี้ด้วยว่า สำหรับร่างพระราชบัญญัตินั้น ผู้มีสิทธิเสนอให้สภานิติบัญญัติ
พิจารณาได้แก่ คณะรัฐมนตรีและสมาชิกสภานิติบัญญัติ แต่ในชั้นนี้จะกล่าวถึงเฉพาะร่างพระราช-
บัญญัติที่คณะรัฐมนตรีเป็นผู้เสนอเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็ร่างกฎหมายประเภทใด กระทรวง ทบวง
กรมที่เกี่ยวข้องจะเป็นผู้จัดร่างในเบื้องต้น

สำหรับร่างพระราชบัญญัติ เมื่อกระทรวงทบวงกรมที่เกี่ยวข้องร่างเสร็จแล้ว จะ
เสนอคณะรัฐมนตรีรับหลักการ เมื่อคณะรัฐมนตรีรับหลักการแล้ว โดยปกติจะส่งให้คณะกรรม-
การกฤษฎีกา ตรวจพิจารณาต่อไป เมื่อคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจพิจารณาเสร็จแล้วจะเสนอ
กลับมายังคณะรัฐมนตรีเพื่อเสนอต่อไปยังสภานิติบัญญัติพิจารณาดำเนินการต่อไป มีบางกรณี
ที่ร่างกฎหมายไม่ผ่านคณะกรรมการกฤษฎีกา เช่น ร่างกฎหมายที่กระทรวงยุติธรรม กรมอัยการ
หรือกระทรวงต่างๆร่างขึ้น และมีผู้แทนเลขาธิการหรือผู้แทนคณะกรรมการกฤษฎีการ่วมด้วย
อาจส่งไปยังคณะกรรมการที่ปรึกษากฎหมายเลย

สำหรับร่างพระราชกฤษฎีกาและร่างกฎกระทรวงนั้น เมื่อกระทรวง ทบวง กรมที่
เกี่ยวข้องร่างขึ้นเสร็จแล้วจะเสนอกลับมายังคณะรัฐมนตรีรับหลักการ เช่นเดียวกับร่างพระ
ราช-
บัญญัติ และเมื่อคณะรัฐมนตรีรับหลักการแล้ว โดยปกติจะส่งให้คณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจ
พิจารณาต่อไป เมื่อคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจพิจารณาเสร็จแล้ว จะเสนอกลับมายังคณะรัฐ-
มนตรีเพื่อพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง เมื่อคณะรัฐมนตรีเห็นชอบด้วย ถ้าเป็นร่างพระราชกฤษฎีกาจะ
ดำเนินการทูลเกล้าถวาย เพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยประกาศใช้เป็นกฎหมาย
ต่อไป ถ้าเป็นร่างกฎกระทรวงก็จะส่งให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงซึ่งเป็นเจ้าของเรื่องลงชื่อ
ประกาศใช้เป็นกฎหมายต่อไป

ไม่ว่าจะเป็นร่างกฎหมายประเภทใด หากคณะกรรมการกฤษฎีกาไม่แก้ไขหรือแก้ไข
เพิ่มเติมแต่เพียงเล็กน้อย หรือไม่มีข้อทักท้วงหรือข้อสังเกตอันเป็นสาระสำคัญ คณะรัฐมนตรีก็

จะได้ดำเนินการต่อไปตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น แต่ถากระกรรมการกฤษฎีกาได้แก้ไขเพิ่มเติม หรือมีข้อทักท้วงหรือข้อสังเกตอันเป็นสาระสำคัญ คณะรัฐมนตรีจะได้พิจารณาอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งในข้อนี้แล้วแต่คณะรัฐมนตรีจะสั่งดำเนินการประการใดตามที่เห็นสมควร

ตามที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า ในการพิจารณาร่างกฎหมายชั้นรัฐบาลนั้นคณะรัฐมนตรีเป็นผู้รับผิดชอบ และมีอำนาจที่จะให้ดำเนินการอย่างไรก็ได้ตามที่เห็นสมควร

รายงานการประชุมร่างกฎหมายของคณะกรรมการกฤษฎีกา

คณะกรรมการกฤษฎีกามีหน้าที่พิจารณาร่างกฎหมายและให้ความเห็นแก่กระทรวง ทบวง กรมต่างๆ ของรัฐบาลในปัญหาข้อกฎหมายโดยที่กองร่างกฎหมายซึ่งเป็นกองหนึ่งในสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาทำหน้าที่ดำเนินการประชุมและจัดบันทึกการประชุมร่างกฎหมายต่างๆ อันได้แก่ บรรดาร่างพระราชบัญญัติ ร่างพระราชกฤษฎีกา และร่างกฎกระทรวงที่คณะรัฐมนตรีพิจารณาและลงมติให้คณะกรรมการกฤษฎีกาดำเนินการตรวจพิจารณา พร้อมทั้งแนบร่างกฎหมายซึ่งหน่วยราชการผู้มีหน้าที่รับผิดชอบเสนอมาตามสายงาน บันทึกหลักการและเหตุผลกับบันทึกคำชี้แจงรายละเอียดประกอบการออกกฎหมายฉบับนั้น ถ้าต้องมีบัญชีหรือแผนที่ประกอบก็แนบมาด้วย เมื่อคณะกรรมการกฤษฎีกาได้รับเอกสารดังกล่าวก็จะจัดการประชุมเพื่อพิจารณาและให้ความเห็นเกี่ยวกับร่างกฎหมายที่เสนอมานั้น

หน่วยงานของกองร่างกฎหมายแบ่งออกเป็นแปดกอง โดยแยกหน้าที่กัน เมื่อกฎหมายที่เสนอขึ้นมาเป็นเรื่องในหน้าที่ของกองใด กองที่รับผิดชอบในหน้าที่นั้นก็จะนำไปพิจารณา หรือบางครั้งอาจเข้าที่ประชุมโดยมีคณะกรรมการจากทุกกองครบชุด ผู้ช่วยเลขาธิการกรรมการร่างกฎหมายเป็นผู้จัดรายงานการประชุมและรายงานการประชุมนี้เมื่อได้จัดทำขึ้นเสร็จแล้ว ผู้อำนวยการกองร่างกฎหมายต้องตรวจรับรองเพื่อรวบรวมไว้เป็นหลักฐานเป็นเรื่องๆ ไป

เนื้อความของรายงานการประชุมร่างกฎหมาย คือรายละเอียดของการตรวจพิจารณา ร่างกฎหมาย ข้อเสนอแนะ ข้อคิดเห็น และข้ออภิปรายต่างๆ ของกรรมการร่างกฎหมายซึ่งก่อให้เกิดข้อตกลงเป็นมติของที่ประชุม และชี้ให้เห็นเจตนาของกรรมการร่างกฎหมาย แบบ

¹ สัมภาษณ์นายทวี ฤกษ์จำนง รองเลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา 12 ม.ค. 2515

ของบันทึกรายงานการประชุมระบุถึงหมายเลขของที่จัดการประชุม วันที่ และครั้งที่จัดการประชุม เรื่องของระเบียบวาระการประชุม รายชื่อผู้แทนจากกระทรวงต่างๆที่เข้าร่วมประชุม พร้อมควยตำแหน่งและสถานที่ทำงาน เวลาที่นัดประชุมและหัวข้อกฎหมายที่จะพิจารณาในครั้งต่อไป ลงนามเลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา รong เลขขาธิการ และผู้อำนวยการกอง

รายละเอียดของการประชุมตรวจพิจารณาร่างหรือแก้ไขเพิ่มเติมร่างกฎหมาย พร้อมทั้งหลักฐานและเหตุผลนั้น หลังจากแจ้งให้สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีหรือสำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรีทราบแล้ว เก็บไว้ที่กองร่างกฎหมายและถือเป็นความลับทางราชการ จนกว่ากฎหมายนั้นจะประกาศใช้ในราชกิจจานุเบกษา เอกสารทั้งหมดจึงจะนำไปเก็บยังห้องสมุดของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา กระทรวง ทบวง กรมต่างๆ รวมตลอดทั้งผู้สนใจ อาจขออนุญาตคนคว้าเพื่อศึกษาได้.

รายงานการประชุมรัฐสภา การประชุมรัฐสภามีสองประเภท คือ การประชุมสภา
 ผู้แทนราษฎร และวุฒิสภา สมัยประชุมสภามีสองสมัย คือ สมัยสามัญและสมัยวิสามัญ สมัยสามัญ
 ใดแก่การประชุมโดยปกติ ส่วนสมัยวิสามัญใดแก่การประชุมในโอกาสพิเศษ เช่น มีเรื่อง
 ที่จะต้องพิจารณาโดยด่วน.

ในการประชุมนั้น กำหนดการประชุมสัปดาห์ละครั้ง วุฒิสภาประชุมในวันพุธ สภาผู้
 แทนราษฎรประชุมวันพฤหัสบดี เมื่อสภาผู้แทนราษฎรพิจารณาพระราชบัญญัติใดแล้วจึงส่งให้วุฒิสภา
 พิจารณาอีกครั้งหนึ่ง.

รายงานการประชุมสภาทั้งสองสภาจะลงในวารสารรัฐสภา เมื่อครบสมัยประชุม สำ
 นักงานเลขาธิการรัฐสภาจึงรวบรวมพิมพ์เป็นเล่มเก็บไว้ในห้องสมุดรัฐสภา และแจกจ่ายไปยัง
 ห้องสมุดและสถานที่ราชการต่าง ๆ ที่ต้องการ.

รายละเอียดในรายงานการประชุมสภาประกอบด้วย ลำดับครั้งที่ วันที่และเวลาเริ่ม
 ประชุม การเลือกตั้งสภาผู้แทน รองสภาผู้แทน คณะกรรมาธิการสามัญประจำสภา คณะกรรมา
 ธิการยกร่างข้อบังคับการประชุมปรึกษาของสภาผู้แทน กำหนดสมัยประชุมสามัญของรัฐสภาสำ
 หรับการประชุมสภาสมัยแรก ต่อจากนั้นเป็นกระตุกถามและร่างพระราชบัญญัติต่าง ๆ จากสมาชิก
 สภาผู้แทน สำหรับการประชุมสภาผู้แทนราษฎรและในการประชุมวุฒิสภาก็จะมีการพิจารณาร่าง
 พระราชบัญญัติที่เสนอขึ้นมาจากสภาผู้แทน ถ้าวุฒิสภาเห็นชอบด้วยก็ประกาศใช้ร่างพระราชบัญญัติ
 นั้นเป็นกฎหมาย.

ในระหว่างที่ประเทศไทยอยู่ในระหว่างว่างจากรัฐธรรมนูญ ก็มีการประชุมสภาร่าง
 รัฐธรรมนูญขึ้น มีระเบียบวาระเท่านั้นเกี่ยวกับที่กล่าวข้างต้น แต่ประธานกรรมาธิการสามัญ
 เป็นผู้เสนอร่างพระราชบัญญัติว่าจะมีการแก้ไขเพิ่มเติมอย่างไรหรือไม่ เมื่อที่ประชุมคณะกรร
 มาธิการปกครองพิจารณาลงมติเห็นพ้องแล้วก็ประกาศใช้ร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นกฎหมาย.

ตอนท้ายของรายงานการประชุมสภาให้รายชื่อคณะกรรมาธิการตรวจรายงานการ
 ประชุม หัวหน้ากองการประชุม รองเลขาธิการรัฐสภา เลขาธิการรัฐสภา และประธานสภา.
 ขอบัญญัติจังหวัด คือกฎหมายซึ่งจังหวัดตราขึ้นใช้บังคับในเขตท้องถิ่นของจังหวัดนอก

เขตเทศบาลและสภายุบาลโดยไม่แย้งหรือคัดถกกฎหมาย เพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามหน้าที่ของ
จังหวัดที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติ และในกรณีที่มีกฎหมายบัญญัติไว้ให้จังหวัดตราขอบัญญัติจ้ง-
หวัดหรือให้มีอำนาจตราขอบัญญัติจังหวัด ในกรณีที่มีกฎหมายบัญญัติไว้ให้เทศบาลตราเทศบัญญัติ
หรือให้มีอำนาจตราเทศบัญญัติ จะมีพระราชกฤษฎีกาให้จังหวัดตราขอบัญญัติก็ได้ กำหนดโทษปรับ
ไม่เกินหนึ่งร้อยบาทและถือเป็นความผิดลหุโทษ.

การดำเนินการส่วนจังหวัดซึ่งเป็นการพาณิชย์จะทำได้โดยตราเป็นขอบัญญัติจังหวัด
ภายใต้ระเบียบข้อบังคับแห่งกระทรวงมหาดไทย

ตัวอย่าง ขอบัญญัติจังหวัด

ขอบัญญัติงบประมาณประจำปีงบประมาณ พุทธศักราช 2505

ขอบัญญัติโอนเงินในงบประมาณ(ฉบับที่ 1) ประจำปีงบประมาณ พุทธศักราช

2505

ขอบัญญัติงบประมาณเพิ่มเติม (ฉบับที่ 1) ประจำปีงบประมาณ พุทธศักราช

2505

ขอบัญญัติโอนเงินในงบประมาณ(ฉบับที่ 2) ประจำปีงบประมาณ พุทธศักราช

2505

ขอบัญญัติงบประมาณเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) ประจำปีงบประมาณ พุทธศักราช

2505

เทศบัญญัติ คือกฎหมายที่เทศบาลตราขึ้นโดยไม่ขัดหรือแย้งต่อกฎหมาย เพื่อปฏิบัติการ
ให้เป็นไปตามหน้าที่ของเทศบาลที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติและในกรณีที่มีกฎหมายบัญญัติไว้ให้
เทศบาลตราเทศบัญญัติ หรือให้มีอำนาจตราเทศบัญญัติ กำหนดโทษปรับไม่เกินหนึ่งร้อยบาทและ
ถือเป็นความผิดลหุโทษ เทศพาณิชย์ของเทศบาลจะทำได้โดยตราขึ้นเป็นเทศบัญญัติ.²

ตัวอย่าง เทศบัญญัติ

เทศบัญญัติของเทศบาลนคร นครบุรีว่าด้วยการ เก็บขนขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล พุทธ -

¹ พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการส่วนจังหวัด (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2499, ม.33.

² พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496, ม.60-64.

ศักราช 2480

เทศบัญญัติของเทศบาลนครกรุงเทพ เรื่องการจัดเก็บภาษีอากรและค่าธรรมเนียมบางประเภท (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2497

เทศบัญญัติของเทศบาลนครกรุงเทพ เรื่อง การกำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งเประอะเปื้อน พุทธศักราช 2487

ขอมบังคับสุขาภิบาล คือกฎหมายที่สุขาภิบาลตราออกใช้โดยไม่ขัดหรือแย้งต่อกฎหมาย เพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ของสุขาภิบาลที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ และในกรณีที่มีกฎหมายบัญญัติไว้ให้สุขาภิบาลตราขอมบังคับหรือให้มีอำนาจตราขอมบังคับใด กำหนดโทษปรับไม่เกินหนึ่งร้อยบาทและถือเป็นความผิดลหุโทษ

ตัวอย่างขอมบังคับสุขาภิบาล

ขอมบังคับของสุขาภิบาลเขาชุมทอง เรื่อง นำใช้สำหรับประชาชน พุทธศักราช 2513

ขอมบัญญัติตำบล คือกฎหมายที่สภาตำบลตราขึ้นใช้ในกรณีที่มีกฎหมายให้อำนาจไว้ มีโทษปรับไม่เกินห้าสิบบาท เมื่อตำบลได้ออกขอมบัญญัติว่าควยกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วก็ได้ให้ใช้แทนขอมบัญญัติจังหวัดว่าควยกิจการนั้น ๆ²

คำพิพากษาศาล คือคำตัดสินคดีซึ่งขาดข้อเท็จจริงประกอบด้วยข้อกำหนดอธิบาย เหตุผลให้เห็นว่าเป็นการยุติธรรมที่จะบังคับคดีให้ยกฟ้องโจทก์หรือจำเลยแพคดี เมื่อศาลหนึ่งศาลใดได้ตัดสินคดีเป็นบรรทัดฐานไว้อย่างหนึ่งอย่างใด ต่อไปภายหลังมีคดีประเภทเดียวกันเกิดขึ้นอีก ศาลก็ย่อมจะอ้างคำพิพากษาบรรทัดฐานที่เคยมีอยู่ก่อนเพื่อประกอบคำพิพากษามับ
หลังให้แล้วแต่ฉบับอื่น³

¹ พระราชบัญญัติสุขาภิบาล พ.ศ. 2495, ม. 26 - 27.

² พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการส่วนตำบล พ.ศ. 2499, ม. 47 - 49.

³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา 14

หลังให้แนบแฟ้มยิ่งขึ้น.¹

คำพิพากษาศาลของแต่ละศาลมีเลขคดีสองเลข คือ คดีค่าและคดีแดง เลขคดีค่าคือเลขของคดีที่ขึ้นสารบบความของศาลนั้น คือ เมื่อคดีนั้นเข้าสู่ศาล เลขคดีแดง คือเลขของคดีที่เสร็จจากศาลนั้น อาจจะได้โดยศาลตัดสินหรือจำหน่ายคดี และได้มีการลงเลขที่ของคดีในสารบบความสำหรับปีนั้น เช่น คดีค่าที่ 56/2513 และคดีแดงที่ 214/2514 หมายความว่าคดีนี้เข้าสู่ศาลนั้นในปี 2513 เป็นลำดับเรื่องที่ 56 และ อยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาลระหว่างปี 2513-2514 เสร็จจากศาลนั้นเป็นลำดับที่ 214 ในสารบบความคดีในปี 2514.

หากมีการอุทธรณ์คดีไปสู่ศาลอุทธรณ์เป็นคดีที่ศาลอุทธรณ์รับไว้ที่เท่าไรในปี 2514 ก็เป็นคดีค่าที่/2514 ในศาลอุทธรณ์ หากคดีนั้นขึ้นศาลฎีกาก็เป็นเลขคดีค่า แต่เลขที่ปรากฏในคำพิพากษาที่พิมพ์เผยแพร่ เช่น 72/2514 เป็นเลขคดีแดงของศาลฎีกา อาจควยการตัดสินหรือจำหน่ายคดี แต่เรียกว่าคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 72/2514.

สำหรับคำพิพากษาศาลชั้นต้นก็ดี ศาลอุทธรณ์ก็ดี โดยปกติไม่มีการพิมพ์เผยแพร่ แต่ความในคดีนั้น ๆ อาจขออนุญาตคัดลอกจากศาลโดยเสียค่าธรรมเนียมและขอให้ศาลรับรองว่าสำเนาคำพิพากษานั้นถูกต้อง คำพิพากษาศาลอุทธรณ์โดยปกติไม่มีการพิมพ์เผยแพร่ แต่ความในคดีอาจขออนุญาตศาลขอคัดสำเนาและให้ศาลรับรองโดยเสียค่าธรรมเนียมตามระเบียบ กำหนดในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 44 ในชั้นศาลฎีกาได้มีการพิมพ์เผยแพร่คำพิพากษาศาลฎีกาเพื่อนักกฎหมายและศาลจะได้ถือเป็นแนวบรรทัดฐานว่า หากมีคดีที่มีข้อเท็จจริงและมีประเด็นแห่งคดีทำนองเดียวกับเรื่องนั้น ๆ ศาลฎีกาจะวินิจฉัยไปในทางใด

สำหรับคำพิพากษาศาลฎีกาของไทยไม่มีผลเป็นกฎหมายที่ศาลล่างและศาลฎีกาในสมัยต่อมาจะต้องถือตาม หากแต่เป็นคำวินิจฉัยของศาลฎีกาในคดีนั้น ๆ โดยเฉพาะ แมกระนั้นก็ตามทั้งศาลล่างและศาลอุทธรณ์ตลอดจนศาลฎีกาเองก็ตาม มักถือตามแนว - ที่ศาลฎีกาได้เคยวินิจฉัยไว้ก่อนเสมอ ถ้าหากศาลฎีกาในคดีต่อ ๆ มาไม่เห็นพ้องควยกับแนวของศาลฎีกาที่เคยวินิจฉัยไว้แต่เดิม ก็มักวินิจฉัยโดยที่ประชุมใหญ่ของศาลฎีกา กล่าวคือวินิจฉัยโดยผู้พิพากษาของศาลฎีกาทุกนายที่ได้เข้าร่วมประชุมใหญ่นั้น การวินิจฉัยของที่ประชุมใหญ่ของศาลฎีกาคงกล่าวนี้

¹ ประสาร ทองภักดี, เรื่องเดียวกัน, หน้า 14.

หากเปลี่ยนแปลงไปจากแนวเดิมย่อมถือว่าเป็นการดัดแปลงเพื่อแก้แนวคำพิพากษาของศาลฎีกาเดิม โดยปกติกฎหมายโดยที่ประชุมใหญ่ของศาลฎีกามีน้ำหนักมากกว่าคำพิพากษาศาลฎีกาธรรมดา คำพิพากษาศาลฎีกาที่จะพิมพ์เผยแพร่ นั้น จัดพิมพ์โดยหลายสถาบัน อาทิเช่น จัดพิมพ์ในวารสารทางกฎหมายต่าง ๆ เช่น คุณพาส (โดยกระทรวงยุติธรรม) บทบัญญัติ (โดยเนติบัณฑิตยสภา) นิติศาสตร์ (โดยคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) แต่หนังสือที่เกี่ยวกับคำพิพากษาศาลฎีกาโดยตรงได้แก่หนังสือชุด คำพิพากษาศาลฎีกา จัดพิมพ์โดยเนติบัณฑิตยสภาซึ่งมีกำหนดออกเป็นรายปี ปีละประมาณสี่ถึงสิบสองตอน แล้วยกบรรณาธิการแต่ละปีจะแบ่งแยก โดยจัดพิมพ์คำพิพากษาศาลฎีกาเฉพาะบางเรื่องซึ่งมีปัญหาขอกฎหมายอันจะถือเป็นแนววินิจฉัยของศาลล่าง และผู้ใช้กฎหมายโดยทั่วไปได้ ส่วนคำพิพากษาศาลฎีกาซึ่งมีประเด็นเฉพาะในเรื่องข้อเท็จจริงเท่านั้น มิได้นำมาจัดพิมพ์ไว้ด้วย เพราะเป็นปัญหาเฉพาะในคดีนั้น และไม่มีหลักกฎหมายอันจะนำมาเป็นบรรทัดฐานดัง เช่นคดีที่มีปัญหาขอกฎหมายด้วย

สำหรับการจัดเค้าโครงในหนังสือคำพิพากษาศาลฎีกาของเนติบัณฑิตยสภาซึ่งถือว่าเป็นหนังสือมาตรฐานที่ผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายจะต้องอาศัยอ้างอิงเป็นประจำในการประกอบวิชาชีพกฎหมายนั้นแบ่งออกเป็นสามส่วน คือ ส่วนแรกได้แก่หัวเรื่องขอกฎหมายที่ศาลฎีกาวินิจฉัยในคดีนั้น ส่วนที่สองเป็นคำพิพากษา และส่วนสุดท้ายเป็นหมายเหตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกา ซึ่งมีเฉพาะในฎีกาบางฉบับเท่านั้น หมายเหตุดังกล่าวนี้เป็นข้อพิจารณาและข้อคิดเห็นของบรรณาธิการเกี่ยวกับคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนั้น ๆ

คำสั่งศาลของศาลฎีกา ในกรณีที่มีคำร้องยื่นต่อศาลฎีกาในคดีใดก็ตาม ก็ขึ้นสายบรรจบวางไว้ว่าคำร้องนั้นเป็นคำร้องฉบับที่เท่าไรที่ยื่นในปีนั้น สำหรับเลขประจำคำสั่งศาลฎีกามีเลขเดียวคือเลขที่ขึ้นคำสั่งศาลฎีกานั้น หากคำสั่งศาลฎีกานั้นเป็นคำสั่งในปัญหาขอกฎหมาย ก็มีการจัดพิมพ์เผยแพร่ขึ้นในทำนองเดียวกับตัวคำพิพากษาศาลฎีกาที่มีปัญหาขอกฎหมายสำหรับหนังสือชุดคำพิพากษาศาลฎีกาของเนติบัณฑิตยสภาที่พิมพ์คำสั่งศาลฎีการวมไว้กับคำพิพากษาศาลฎีกาเป็นครั้งคราว.

คำวินิจฉัยของตุลาการรัฐธรรมนูญ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 175 ในการที่ศาลจะไขข้อบัญญัติแห่งกฎหมายบังคับแก่คดีใด ถ้าศาลเห็นว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

นั้นคงควยบทบัญญัติมาตรา 174¹ ก็ให้ศาลรอกการพิจารณาพิพากษาคดีไว้ชั่วคราว แล้วส่งความ
เห็นเช่นนั้นตามทางการ เพื่อคณะตุลาการรัฐธรรมนูญจะได้พิจารณาวินิจฉัย.

คำวินิจฉัยของตุลาการรัฐธรรมนูญให้ถือเป็นเด็ดขาด และให้ใช้ได้ในคดีทั้งปวง แต่
ไม่กระทบกระทั่งคำพิพากษาของศาลอื่นถึงที่สุดแล้ว คำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญให้
ประกาศในราชกิจจานุเบกษา²

วรรณกรรมกฎหมายอื่น ๆ นอกจากวรรณกรรมกฎหมายดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมี
วรรณกรรมที่มีค่ายิ่งในคานกฎหมายอีกหลายประเภท กล่าวคือ:-

ตำรากฎหมายและคำอธิบายกฎหมาย ได้แก่ บรรดาคำสอน คำบรรยาย และคำ
อธิบายกฎหมายซึ่งจัดพิมพ์ออกประกอบการศึกษา แหล่งสำคัญที่ออกคำสอนและคำอธิบายกฎหมาย
ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง และสำนัก
อบรมกฎหมายเนติบัณฑิตยสภา

คำสอนและคำบรรยายกฎหมายนี้มีสำหรับกฎหมายทุกประเภท ตั้งแต่ความรู้เบื้องต้น
เกี่ยวกับกฎหมายทั่วไปจนถึงกฎหมายแต่ละประเภทโดยพิสดาร ตลอดจนปัญหากฎหมายและคำ
เฉลย ผู้เขียนได้แก่อาจารย์ผู้สอนวิชากฎหมายนั้น ๆ อาจกล่าวได้ว่าในบรรดาคำราในสาขา
ต่าง ๆ ที่มีการสอนในระดับมหาวิทยาลัยที่เขียนขึ้นโดยอาจารย์ไทยนั้นมีตำรากฎหมายมากที่สุด.

วารสาร วารสารกฎหมายมีสองประเภท คือ วารสารที่มีสาระคานกฎหมายโดยตรง
กับวารสารอื่นซึ่งมีเรื่องกฎหมายอยู่ควย

วารสารกฎหมายโดยตรงเรียงตามลำดับตัวอักษรได้แก่

กฎหมายปริทัศน์

เจ้าของ : สำนักกฎหมาย ดร.อุกฤษ มงคลนาวิน

¹ มาตรา 174 : บทบัญญัติแห่งกฎหมายใดมีข้อความแย้งหรือขัดต่อรัฐธรรมนูญ บทบัญญัติ
นั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้.

² เสถียร วิชยลักษณ์, รวมรัฐธรรมนูญฉบับแรกจนถึงฉบับปัจจุบัน (พระนคร: นิติวณิช,
2511), หน้า 42 - 43.

- วัตถุประสงค์ : เพื่อเสนอรายงานและข่าวสารตลอดจนเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมาย และเป็นสื่อกลางระหว่างสำนักงานกฎหมายกับนักธุรกิจและประชาชน
- เริ่มออก : พ.ศ. 2514
- กำหนดออก : สามเดือนครั้ง
- การจำหน่าย : ให้อีกผู้สนใจโดยไม่คิดมูลค่า
- เนื้อหา : บทนำ เสนอขอแก้ไขปัญหาด้านต่าง ๆ ของประเทศ สรุปข่าววงการกฎหมาย ภาควิชาการเป็นเรื่องกฎหมายสำหรับประชาชน นำปัญหากฎหมายในหัวข้อต่าง ๆ มาอภิปรายโดยยกเป็นคำถามคำตอบสั้น ๆ พร้อมทั้งยกตัวอย่างคดีเพื่อความสะดวกต่อความเข้าใจ นำเรื่องในวรรณคดีที่มีตัวปัญหาในแง่กฎหมาย สุกท้ายเป็นปกิณฑกะรวบรวมสถิติต่าง ๆ เช่น คนต่างดาวที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในไทย คดีล้มละลาย ยอดเงิน ผลประโยชน์รายได้ซึ่งกรมสรรพากรจัดเก็บ รายชื่อบุคคลล้มละลายเป็นต้น และมีคำคมทางกฎหมายของนักกฎหมายมีชื่อแทรกกระหว่างบท.

ข่าวศาล

- เจ้าของ : กระทรวงมหาดไทย
- เริ่มออก : พ.ศ. 2450
- เลิก : พ.ศ. 2450
- กำหนดออก : รายเดือน
- วัตถุประสงค์ : เพื่อเผยแพร่ข่าวคราวในวงการกฎหมาย
- เนื้อหา : รวบรวมเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับศาล เช่น กฎของกระทรวงยุติธรรม ประกาศกระทรวงมหาดไทย คดีความที่น่าสนใจพร้อมทั้งคำพิพากษา หรือพระบรมราชวินิจฉัย สัญญาระหว่างไทยกับต่างประเทศ ขอบบังคับศาลต่างประเทศที่ตั้งในไทย ตอบปัญหากฎหมาย รายงานกองเรือนจำ รายงานการประชุมเนติบัณฑิต รายงานการตรวจศาลต่างจังหวัด ข่าวการเปลี่ยนและย้ายผู้พิพากษา ข่าวคดีจากศาลหัวราชอาณาจักร ข่าวการสอบไล่วิชากฎหมายของโรงเรียนกฎหมาย ข่าวทั่วไปและข้อสอบความรู้นักกฎหมาย

เพื่อเป็นเนติบัณฑิต.

ข่าวสารและการคดี

- เจ้าของ : พระยาภักดีโสภนทพจริต
- วัตถุประสงค์ : เพื่อรวบรวมกฎหมายข้อบังคับให้เป็นหมวดหมู่เพื่อสะดวกในการค้นคว้า และประโยชน์แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจและผู้หน้าที่เกี่ยวข้องกับตำรวจในคานากฎหมาย เจ้าหน้าที่งานปกครองท้องถิ่น หน่วยงานและนักเรียนกฎหมาย.
- เริ่มออก : พ.ศ. 2465
- เลิก : พ.ศ. 2465
- กำหนดออก : รายเดือน
- การจำหน่าย : คาบอกรับปีละ 12 บาท ขายปลีกฉบับละ 1.50 บาท
- เนื้อหา : รวบรวมตัวบทกฎหมาย ข้อบังคับและคำสั่งอื่นเกี่ยวกับหน้าที่ของเจ้าพนักงานปกครองท้องที่ คำฟ้อง คำให้การ คำแถลงการของคู่ความ คำพิพากษาศาลในคดีต่าง ๆ รวมทั้งคัตบทความมีค่าจากหนังสือบทบัญญัติ หรือหนังสืออื่น ๆ ที่จะเห็นว่าจะเป็นประโยชน์ในคานากฎหมายมาลงไว้ด้วย.

ข่าวสารของสมาคมเนติศาสตร์ทางกฎหมาย

- เจ้าของ : สมาคมนิติศาสตร์ทางกฎหมาย
- วัตถุประสงค์ : เพื่อเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมายซึ่งเกี่ยวกับชีวิตประจำวันและเผยแพร่กิจกรรมของสมาคม.
- เริ่มออก : พ.ศ. 2493
- กำหนดออก : ปีละครั้งในโอกาสประชุมใหญ่ของสมาคม
- การจำหน่าย : ให้แก่สมาชิกโดยไม่จำกัดค่าารุง
- เนื้อหา : เสนอกฎหมายในชีวิตประจำวัน ชีวประวัตินักกฎหมาย ตอบปัญหากฎหมายซึ่งประชาชนได้ถามไปยังสมาคม และรายงานกิจการของสมาคมในรอบปี.

คู่มือ

- เจ้าของ : กระทรวงยุติธรรม.

- วัตถุประสงค์ : เพื่อเผยแพร่วิทยาการด้านต่าง ๆ เฉพาะอย่างยิ่งในวิชากฎหมายรวมถึง
วิทยาการแขนงอื่น ๆ ที่ผู้พิพากษาและข้าราชการทั้งหลายควรจะได้ทราบ
และแถลงข่าวการศาลยุติธรรมและกฎหมายทั่วไป.
- เริ่มออก : พ.ศ. 2497 จนถึงปัจจุบัน
- กำหนดออก : สองเดือนต่อเล่ม
- การจำหน่าย : ไม่มีการจำหน่ายเป็นหนังสือใช้เฉพาะในวงราชการกระทรวงยุติธรรม
- เนื้อหา : แบ่งเป็น ภาควิชาการประกอบด้วย บทความกฎหมายไทย กฎหมายต่าง
ประเทศหรือระหว่างประเทศ วิจารณ์กฎหมายที่รัฐสภาออกใหม่ วิเคราะห์
คำพิพากษาศาลฎีกา อธิบายศัพท์กฎหมายต่างประเทศ ตอบปัญหากฎหมายและ
ปัญหาเกี่ยวกับงานธุรการ ปัญหาทางปฏิบัติของศาลหรือหน่วยงานของกระทรวง
ยุติธรรม ภาคระเบียบข้อบังคับของกระทรวงยุติธรรม ภาคข่าวกฎหมาย
ในประเทศไทยและต่างประเทศหรือระหว่างประเทศ ภาคข่าวในวงกา
กระทรวงยุติธรรม สารคดี และเบ็ดเตล็ด เช่น การจัดแนะนำโรงเรียน
กฎหมายในต่างประเทศ แนะนำหนังสือกฎหมาย ชีวประวัติบุคคลสำคัญใน
วงการกฎหมายไทยและต่างประเทศ เรื่องสั้นเกี่ยวกับกฎหมาย ปกิณกะ
และสุภาษิต.

ธรรมเนียม

- เจ้าของ : พระสุจริตวินิจฉัย พระนิติการประสม และหลวงศุภยพิณิจัสจากรักษ์
- วัตถุประสงค์ : เพื่อเผยแพร่คำพิพากษาศาลฎีกาแก่ผู้ต้องการ คนควาทางคานนี้
- เริ่มออก : พ.ศ. 2460
- เลิก : พ.ศ. 2484
- กำหนดออก : รายเดือน
- การจำหน่าย : สำหรับผู้ออกรับทั้งปี ปีละ 10 บาท จำหน่ายปลีกฉบับละ 1 บาท
- เนื้อหา : รวบรวมคำพิพากษาศาลฎีกาบางเรื่องเรียงตามลำดับหมายเลขของคำพิพากษา
ในตอนต้นของแต่ละเรื่องให้หัวเรื่องและสรุปข้อพิพากษาโดยการอ้างถึง

ตัวบทกฎหมายควย.

ธรรมศาสตร์วินิจฉัย

- เจ้าของ : นายสุน เป็นเจ้าของฉบับที่ออกครั้งแรก เมื่อออกสมัยหลัง พระอรรทวงดิษฐ์-
สุริ เป็นเจ้าของ.
- วัตถุประสงค์ : เพื่อเผยแพร่คำพิพากษาศาลและประกาศซึ่งถือเป็นกฎหมาย เพื่อให้เป็น
สนามสนทนาปัญหากฎหมายซึ่งผู้อ่านอาจถามหรือแสดงความคิดเห็นเพื่อส่ง-
เสริมวิชานิติศาสตร์ ส่งเสริมฐานะทางความของไทยให้เท่าเทียมมหาย
ต่างประเทศ ให้ความรู้แก่นักเรียนกฎหมายและเพื่อประโยชน์ด้านวิชากฎ-
หมายแก่ผู้สนใจทั่วไป.
- เริ่มออก : ออกครั้งแรก พ.ศ. 2435 ออกใหม่อีกครั้ง พ.ศ. 2468
- เลิก : เลิกครั้งแรก พ.ศ. 2438 และครั้งสุดท้าย พ.ศ. 2469
- กำหนดออก : เดิมออกรายสัปดาห์ ตอนหลังออกเป็นรายเดือน
- การจำหน่าย : สมัยแรกค่าฉบับ 7 บาท 20 อัฐ ต่อปีจำหน่ายปลีกฉบับละ 8 อัฐ
สมัยหลัง ปีละ 10 บาท และจำหน่ายปลีกฉบับละ 1 บาท
- เนื้อหา : สมัยแรกบันทึกคำพิพากษาของศาลโดยเต็มในคดีที่สำคัญ และโดยย่อในคดี
ไม่สำคัญ รายงานข่าวคดีสำคัญโดยละเอียด เช่นคดีความพระยอดเมือง
ขวาง กับรวบรวมสารบบความในศาลยุติธรรม และประกาศในราชการที่ 5
ส่วนฉบับที่ออกในสมัยหลังรวบรวมตัวบทกฎหมาย คำพิพากษา คำ
อธิบายกฎหมาย คดีตัวอย่าง ปัญหากฎหมาย และการพิจารณาพิพากษา
ภายในกฎหมาย ขอสอบไล่ทนายความ บทความทางกฎหมายทั้งของไทย
และต่างประเทศ และคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ของพระมนูสาราจารย์.

ธรรมศาสตร์สมัย

- เจ้าของ : กระทรวงยุติธรรม
- วัตถุประสงค์ : เพื่อรวบรวมรายละเอียดของคดีความเพื่อประโยชน์แก่นักกฎหมาย
- เริ่มออก : พ.ศ. 2440

- เลิก : พ.ศ. 2443
- กำหนดออก : รายปี
- เนื้อหา : พิมพ์คดีความโดยละเอียดตั้งแต่ชั้นฟ้องในศาลแพ่ง ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา คำฟ้องของโจทก์ คำให้การของจำเลยและพยาน คำตัดสินของศาลแต่ละศาล ทั้งศาลในพระนครและต่างจังหวัด.

นิติศาสตร์

- เจ้าของ : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- วัตถุประสงค์ : เพื่อเผยแพร่วิชาการซึ่งคณาจารย์ได้ศึกษาคนควาและพบไปสู่สถาบันกฎหมายทุกแห่ง พร้อมทั้งติดตาม วิจัย วิจาร์ณ และเสนอแนะให้สถาบันเหล่านั้นมีการใช้กฎหมายให้สมเจตนารมย์ของรัฐ และเพื่อเป็นสื่อประสานความเข้าใจระหว่างเจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัยกับนักศึกษา.

- เริ่มออก : พ.ศ. 2512
- กำหนดออก : ปีละ 1 เล่ม แบ่งเป็น 4 ตอน ออกสามเดือนหนึ่งตอน
- เนื้อหา : แบ่งออกเป็น บทความทางวิชาการ ชาวในวงการกฎหมาย คำพิพากษาศาลฎีกาและข้อพิจารณาประกอบ คำสั่งคำร้องของศาลฎีกา บทความภาคนักศึกษามีขอแนะนำเกี่ยวกับการตอบข้อสอบได้ การสอบความรู้ และเฉลยปัญหาวิชาชั้นปริญญาตรี คณะนิติศาสตร์ ชาวในวงการนักศึกษานิติศาสตร์.

นิติสาสน์

- เจ้าของ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง
- วัตถุประสงค์ : เพื่อเผยแพร่ความรู้อันเกี่ยวกับวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง
- เริ่มออก : พ.ศ. 2471
- เลิก : พ.ศ. 2495
- กำหนดออก : รายเดือน
- การจำหน่าย : คาบอกรับปีละ 30 บาท
- เนื้อหา : มีสองแผนก คือ แผนกสามัญและแผนกฎีกา แผนกสามัญมีสาระเกี่ยวกับวิชา

ธรรมศาสตร์และการเมือง เช่นคำอธิบายกฎหมาย รัฐธรรมนูญ ส่วนแผนก
ฎีการวบรวมบทกฎหมายที่ประกาศใช้แล้วในราชกิจจานุเบกษา แบ่งเป็นตอนๆ
แยก พระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง ประกาศและระเบียบ
ของกระทรวงต่าง ๆ

เนติบัณฑิตย

- เจ้าของ : เนติบัณฑิตยสภา
- วัตถุประสงค์ : เพื่อเผยแพร่วิทยาการในด้านกฎหมาย ส่งเสริมการศึกษานิติศาสตร์และการ
ประกอบวิชาชีพกฎหมาย ส่งเสริมความสามัคคีและผูกพันเกียรติสมาชิก และ
แจ้งข่าวงานของเนติบัณฑิตยสภาและชาวสมาชิก.
- เริ่มออก : พ.ศ. 2460
- เลิก : พ.ศ. 2494 เล่มที่ 19
- เริ่มออกใหม่ : พ.ศ. 2504 เล่มที่ 20
- กำหนดออก : ปีละ 1 เล่ม แบ่งเป็น 4 ตอน ออกสามเดือนต่อหนึ่งตอน
- การจำหน่าย : ภาควิชาสมาชิกและนักศึกษาคิดค่าบำรุงคนละ 25 บาทต่อปี บุคคลทั่วไปค่าบำรุง
คนละ 35 บาทต่อปี ชายปลีกเล่มละ 10 บาท
- เนื้อหา : มีบทความทางกฎหมายด้านต่าง ๆ เช่น กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กฎหมาย
การธนาคาร วิเคราะห์คำพิพากษาศาล ประวัตินักคิดสำคัญทางกฎหมาย
ข่าวในวงการกฎหมาย และสารคดีเกี่ยวกับวงการกฎหมายในต่างประเทศ.

บทระบิล

- เจ้าของ : พระยาเทพวิหิต
- วัตถุประสงค์ : เพื่อเผยแพร่คำพิพากษฎีกาแก่ผู้สนใจ และเพื่อประโยชน์ในการศึกษาค้น-
คว้าของนักกฎหมาย
- เริ่มออก : พ.ศ. 2476
- เลิก : พ.ศ. 2478
- กำหนดออก : รายเดือน

เนื้อหา : รวบรวมคำพิพากษาศาลฎีกาตั้งแต่ปีที่เริ่มจัดพิมพ์วารสารนี้ ให้หัวเรื่องและสรุปข้อบังคับหรือความผิดของแต่ละเรื่องโดยอ้างตัวบทกฎหมาย แล้วให้รายละเอียดของคดีพร้อมทั้งคำพิพากษาและคำอธิบาย

ประมวลคดี

เจ้าของ : นายแปลก เกษตรทัต
 วัตถุประสงค์ : เพื่อเผยแพร่ความรู้ทางด้านกฎหมายแก่บุคคลในวงการกฎหมายและผู้นสนใจ
 เริ่มออก : พ.ศ. 2474
 เลิก : พ.ศ. 2475
 กำหนดออก : รายเดือน
 การจำหน่าย : คาบอกรับปีละ 6 บาท ขายปลีกฉบับละ 75 สตางค์
 เนื้อหา : แบ่งเป็นสองแผนก คือ แผนกสามัญและแผนกคำพิพากษาศาลฎีกา เรียงเลขหน้าแยกกัน แผนกสามัญลงพิมพ์ตัวบทกฎหมายของไทยและต่างประเทศ เช่น กฎหมายอังกฤษ ฝรั่งเศส โรมัน คำอธิบายปัญหากฎหมายและข้อเท็จจริง บทความกฎหมาย และสุภาษิตกฎหมาย แผนกคำพิพากษาศาลฎีกา รวบรวมคำพิพากษาศาลฎีกา เรียงตามลำดับเลขฎีกา ลงเรื่องย่อสำหรับเรื่องที่ไม่สำคัญ ส่วนเรื่องสำคัญลงรายละเอียดด้วย.

มโนสาร

เจ้าของ : หลวงสุธรรมานุวัตร
 วัตถุประสงค์ : เพื่อให้ความรู้ทางด้านกฎหมายแก่ผู้นสนใจโดยรวดเร็ว
 เริ่มออก : พ.ศ. 2455
 เลิก : พ.ศ. 2460
 กำหนดออก : รายปี
 การจำหน่าย : ปีละ 6 บาท
 เนื้อหา : ลงคำพิพากษาเป็นส่วนใหญ่ เลือกคำพิพากษาที่เป็นข้อวินิจฉัยกฎหมายหรือเรื่องแปลก ๆ ของศาลทุกศาล และข่าวอื่น ๆ เช่น ข่าวชำระความ

ปัญหากฎหมาย และข้อสอบกฎหมายของโรงเรียนกฎหมาย กระทรวงยุติ-
ธรรม เพื่อเป็นเนติบัณฑิต

วารสารนายความ

- เจ้าของ : สมาคมนายความแห่งประเทศไทย
วัตถุประสงค์ : เพื่อเผยแพร่และแลกเปลี่ยนความรู้ในหมู่นักกฎหมาย แลกงกิจการดำเนินงานของสมาคม เพื่อความสามัคคีและเป็นสื่อกลางระหว่างนายความทั่วประเทศ และเพื่อประสานสัมพันธ์ภาพทางวิชาการ กับองค์การและผู้นประกอบวิชาชีพอื่น ๆ
- เริ่มออก : พ.ศ. 2501
- กำหนดออก : รายสามเดือน
- การจำหน่าย : ปีละ 25 บาท
- เนื้อหา : เป็นเรื่องกฎหมายโดยทั่วไป เช่น อภิปรายปัญหาทางกฎหมายโดยอ้างถึงตัวบทกฎหมายและคำพิพากษาศาล วิเคราะห์การตัดสินคดีของศาล ปัญหากฎหมายที่น่าสนใจ ประวัติบุคคลสำคัญในวงการกฎหมาย แลกงกิจการสมาคมและข่าวในวงการกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวงการนายความ.

วารสารธรรมศาสตร์

- เจ้าของ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- วัตถุประสงค์ : เพื่อเผยแพร่วิทยาการในศาสตร์ต่าง ๆ ตามหลักสูตรการศึกษาของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยสนับสนุนให้บุตรคุณวุฒิในทุกสาขาวิชาได้แสดงทฤษฎีประสพการณ์ ผลงานที่ได้ศึกษาคนควาหรือวิจัยมาแล้วอย่างกว้างขวาง เพื่อพัฒนาการศึกษาวิชาการขั้นสูงให้ทันกับเหตุการณ์ และเพื่อเสนอข่าวความเคลื่อนไหวของมหาวิทยาลัย.
- เริ่มออก : พ.ศ. 2505
- เล่มครั้งแรก : พ.ศ. 2506
- เริ่มออกใหม่ : พ.ศ. 2514

- กำหนดออก : ครั้งแรกรายสามเดือน ครั้งหลัง รายสี่เดือน
- การจำหน่าย : เมื่อออกครั้งแรกค่าบำรุงปีละ 30 บาท ครั้งหลังปีละ 25 บาท ขายปลีกเล่มละ 10 บาท
- เนื้อหา : ครั้งแรกแบ่งออกเป็น 2 แผนก คือ แผนกสามัญญและแผนกกฤษฎีกา แผนกสามัญญประกอบด้วยบทความทางวิชาการภายในหน้าที่ให้การศึกษาของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และชาวเคลื่อนไหวของมหาวิทยาลัย แผนกกฤษฎีกาประกอบด้วยพระราชบัญญัติ พระราชกำหนด พระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง กฎข้อบังคับ ระเบียบและคำสั่งต่าง ๆ ของทางราชการซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษาแผนกกฤษฎีกา.

หมอกฎหมาย

- เจ้าของ : พระรามบัณฑิตสิทธิเสรีณี (ช.สุวงศ์)
- วัตถุประสงค์ : เพื่อชีวิตแห่งพระธรรมศาสตร์โดยสังเขปสำหรับผู้จะศึกษากฎหมายในเรื่องของธรรมชาติของกฎหมาย ประเภทของกฎหมายและสิทธิของบุคคลตามกฎหมาย

- เริ่มออก : พ.ศ. 2464
- เลิก : พ.ศ. 2467
- กำหนดออก : รายเดือน
- เนื้อหา : แยกลงฉบับละเรื่อง มีเรื่องการศึกษากฎหมาย คำอธิบายกฎหมายลักษณะต่าง ๆ โดยกล่าวถึงตัวบทแล้วให้คำอธิบายพร้อมทั้งยกตัวอย่าง.

อัยการนิเทศ

- เจ้าของ : กรมอัยการ
- วัตถุประสงค์ : เพื่อเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับปัญหาข้อกฎหมายและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับหน้าที่ของอัยการ ตลอดจนขอปรึกษาหารือของอัยการจังหวัดต่าง ๆ อันเกี่ยวข้องับระเบียบการและปัญหากฎหมายพร้อมด้วยคำตอบของอัยการ เพื่อให้อัยการได้ทราบโดยทั่วกัน.

- เริ่มออก : พ.ศ. 2478
- กำหนดออก : ปีละไม่ต่ำกว่า 4 ฉบับ
- การจำหน่าย : เป็นหนังสือที่โฆษณาในวงราชการ ไม่จำหน่ายแก่บุคคลทั่วไป แต่กรมอัยการจะจัดส่งให้แก่อัยการที่แจ้งความจำนงไป
- เนื้อหา : บรรจุนิติบัญญัติหมาย ข้อเท็จจริงในหน้าที่ของอัยการ ระเบียบการทางกฎหมาย ปัญหากฎหมายจากอัยการต่างจังหวัดและคำตอบ คำพิพากษาของศาลที่เห็นว่ามีประโยชน์ คำสั่งของกรมอัยการ คำสั่งกระทรวงมหาดไทย เรื่องตั้งย้าย เลื่อนเงินเดือน หรือลงโทษอัยการ.

วารสารในสาขาวิชาอื่น ๆ ซึ่งมีเรื่องของกฎหมายเกี่ยวข้องกับอัยการก็มีอยู่มาก เช่น ข้าราชการประชุมคณะรัฐมนตรี ข้าราชการการพาณิชย์ ตำรวจ เทศภิบาล นิติสารทองถิ่น ยุทธโกษา รัฐสภาสาร แรงงานสัมพันธ์ วารสาร ก.ค.ภ. วารสารข้าราชการ วารสารตำรวจ-ชายแดน วารสารที่ดิน วารสารเทศบาลนครกรุงเทพ วารสารนิติวิทยาศาสตร์ วารสารวิทยาลัยการทัพบก สรรพากรสาส์น และเสนาศึกษา เป็นต้น.

สิ่งพิมพ์อื่น ๆ ที่มีใจจัดอยู่ในประเภทใดประเภทหนึ่งดังกล่าวข้างต้น แต่มีคุณค่าทางกฎหมาย ได้แก่ :

วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ซึ่งมีการสอนกฎหมายถึงระดับปริญญาโทและเอก มีวิทยานิพนธ์อันเกี่ยวข้องกับสาขาต่าง ๆ ของกฎหมายโดยตรงในระดับปริญญาโท และปริญญาเอก เก็บในหอสมุดของคณะนิติศาสตร์แต่มีเป็นจำนวนน้อยมาก.

หนังสือที่ออกในโอกาสพิเศษ เช่น "ที่ระลึกพระราชบัญญัติทนายความของสมาคมทนายความแห่งประเทศไทย" "นิติศาสตร์-วันพี" ของคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

บันทึกคำอภิปราย เช่น เรื่อง "อำนาจอัยไทยทางศาล" ของชมรมนิติศึกษา คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ "พยานทางแพทย์" ของนิติวิทยาศาสตร์สมาคมแห่งประเทศไทย.

หนังสือแจกงานศพที่มีเนื้อหาตามกฎหมาย เช่น "ปาฐกถาและคำพิพากษาฎีกายางเรื่อง" ของหลวงจักรปาณิศร์ศิววิสุทธิ (วิสุทธิ ไกรฤกษ์) ซึ่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จัด

พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ หลวงจักรปาณีศรีศิลป์วิสุทธิ
" บทความกฎหมาย " ซึ่งกระทรวงยุติธรรมพิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ฯ พณ ฯ พลโท
อัมพร ศรีไชยยงค์ เป็นต้น.